

Reflexia nad prirodzeným zákonom

Prof. dr hab. Stanislav Stolárik püspök – KOSICE

1955. február 27-én született Rzsnyón. A Kassán folytatott filozófia-teológiai tanulmányai után 1978 június 11-én szentelték pappá. A pozsonyi Komménius Egyetemen és a krakkói Pápai Teológiai Akadémia hallgatója volt. A filozófia professzora és a teológia doktora. A filozófia és a hitoktatás-filozófia tanára. 2001 – 2003 között a Pozsonyi Ciril és Metód Katolikus Egyetem Teológiai Fakultásának dékánhelyettese. Számos teológiai, filozófiai és lelkeségi munka szerzője, több szlovákiai és lengyelországi tudományos folyóirat szerkesztőségi tanácsának tagja. 2004. február 26-án II. János Pál Barik címzetes püspökévé és a kassai egyházmegye segédpüspökévé szentelte őt fel.

1. POSTMODERNÉ CHÁPANIE ETICKÝCH PRINCÍPOV

V spleti tvorby rôznych etických kódexov sa od nepamäti hľadá spoločná, východzia platforma. V dnešnej dobe, keď sa tvoria etické kódexy napr. športovcov, diferencované kódexy vedeckých pracovníkov v rôznych odvetviach..., otázkou je či každá, špecificky vytváraná etická sústava bude vychádzať z jedného prameňa, alebo jediný východzí spoločný bod sa zavrhne. Do diskusie ponúkame pohľad preferujúci jediný východzí bod, ktorý má svoju ontologickú opodstatnenosť a objektívny axiologický rebríček hodnôt. Pre niektorého čitateľa, zvyknutého na ponuku viacerých možností, toto zamyslenie nebude zaujímavé. Pre tých, ktorí neustále hľadajú jednotiaci princíp bytia človeka táto ponuka bude vítaná. Nebojíme sa vysloviť tvrdenie, že princípy prirodzeného zákona – jednotiaceho prvku vhodného, objektívneho, všeobecne platného a nemenného etického kódexu, pomáhali tvoriť tie hodnoty, ktoré dodnes obdivujeme, ale chýba nám odvaha vrátiť sa znova k týmto princípom. I kvôli tomu pokladáme túto štúdiu za vhodnú k všeobecnej diskusii.

Po druhej svetovej vojne postavili pred súd mnohých kolaborantov s nacistickým režimom. Oni sa však obhajovali: *My sme poslúchali a konali svoju povinnosť, ba viac, konali sme podľa platných zákonov a neprevinili sme sa proti nim!* Norimberský proces ich napriek tomu odsúdil, čím sa natíska logická otázka: *Ako to teda je – možno ľudí odsúdiť za to, že konajú v zmysle zákonov?* Z hľadiska následného vývoja, až po súčasnosť, je „paradoxne nepochopiteľné“, že aj na Norimberskom súde zaznelo zdôvodnenie pre oprávnené odsúdenie tých, ktorí sa previnili proti „nadčasovému“ „vyššiemu zákonu“. Podľa tohto verdiktu je „vyšší zákon“ nad ľudskými zákonmi a môže ich zbaviť platnosti. Ak som si tento postup dovolil nazvať „paradoxne nepochopiteľný“, urobil som tak v opýtavosti – kedy sa možno odvolať na „vyšší zákon“, a potom: či odvolanie naň je účelové alebo všeobecne platné? Ak platí prvá verzia, a na „vyšší zákon“ sa možno odvolávať účelovo, závažna to politickou, či inou objednávkou. Ak je „vyšší zákon“ všeobecne platný, sú zákony demokratických parlamentných rozhodnutí v zhode s „vyšším zákonom“?...

Rešpektovanie „vyššieho zákona“ vyvoláva ďalšie otázky: odkiaľ berie silu, aby sa v určitých chvíľach naň ľudstvo odvolávalo? Ako je to možné, že sú chvíle, keď „vyšší zákon“ stojí nad každým parlamentom, nad každým kráľom, nad každým „právom silnejšieho“. Ochrániuje jednotlivca pred svojvôľou vládnucich, nezávisle na forme vládnutia. Ľudia sa cítia v bezpečí, ak platné zákony štátu sú v zhode s „vyšším zákonom“, a keď zaväzujú všetkých, t.j. aj mocných. Takéto chápanie nemá nič spoločné s vťahovaním Cirkvi do problému, i keď, a to je ďalší nepochopiteľný paradox, práve Cirkev zostáva často osamotená keď háji platnosť „vyššieho zákona“, aby ochránila najbezbrannejších – chudobných, núdzných, ale aj nenarodených, starých, chorých... Paradox nepochopenia „vyššieho zákona“ spočíva často v nerovnakej miere jeho vzťahovania na vlastné záujmy s odmietnutím toho istého práva societe bezbranných. Ego prevyšuje slobodu a integritu iného. V minulosti sa „vyšší zákon“ nazýval aj „prirodzeným zákonom“, v dnešnej dobe sa často nahrádza termínom „ľudské práva“, avšak znova v parodoxe nerovnakého metra jeho dovolávania sa a jeho zachovávaní¹.

V prelínaní sa kultúr, náboženstiev, ekonómik... a ďalších činiteľov, je otázka prirodzeného zákona konfrontovaná s dobou, ktorú prežívame a ktorú poznáme pod menom – postmoderná, hoci niektorí už hovoria o post-post-modernej dobe. Inými prívlastkami sú ešte, doba: post-kresťanská a post-metafyzická, post-morálna, post-etická. Postmodernú mentalitu by sme mohli definovať rôznymi protikladnými výrazmi – je to atmosféra a myšlienkový pohyb ktorý protirečí doterajšej predstave sveta. Je to spôsob myslenia, ktorý sa dištancuje od metafyziky, aristotelizmu, augustinovskej tradície i od Ríma, ako centra katolíckej

cirkvi a od mnohých ďalších vecí. Možno práve pomenovania: post-kresťanská a post-metafyzická najviac poukazujú na to, čo sa vlastne udialo – stlmilo sa alebo úplne vytratilo vedomie nadprirodzena a nadčasovej platnosti hodnôt, čo sa v značnej miere prejavilo v nepochopení a odmietnutí existencie prirodzeného zákona.

Postmoderné myslenie je vzdialené od predchádzajúceho kresťansko-platónskeho sveta, v ktorom boli určené zásady na získanie nadvlády pravdy, nadvlády hodnôt nad pocitmi, chápania nad vôľou, ducha nad telom, jednoty nad pluralizmom, asketizmu nad vitalitou, večnosti nad časnosťou. Vo svete, v ktorom aktuálne prežívame svoj život jestvuje pudové uprednostňovanie citov pred vôľou, dojmov pred chápaním, svojvoľnej logiky a vyhľadávanie potešenia pred asketickou a normatívnou morálkou. V tomto svete je na prvom mieste citlivosť, dojatie a aktuálny okamih. Ľudská existencia sa stáva miestom, kde je sloboda bez brzd, kde osoba uskutočňuje alebo sa domnieva, že uskutočňuje osobnú ľubovôľu a tvorivosť. Aj keď to mnohí nepripúšťajú – je to čas odporu voči výlučne racionálnemu spôsobu myslenia. Literatúra, umenie, hudba, nové prírodné a novo sa rozmáhajúce vedy (predovšetkým psychoanalýza) dokazujú, že mnohé osoby si už nemyslia, že žijú vo svete riadenom racionálnymi zákonmi, v ktorom Západná civilizácia je modelom pre zvyšok sveta. Naopak, všetky civilizácie sa pokladajú za rovnocenné, veľaokrát preceňované a viac zviditeľňované vo vzťahu ku kresťanským tradíciám, hoci v minulosti sa kládol dôraz na tzv. klasický poriadok. V súčasnosti je všetko kladené na rovnakú úroveň, pretože nejestvujú viac kritériá, podľa ktorých je možné overiť, čo predstavuje skutočnú a autentickú spoločnosť a čo nie.

¹ K téme o prirodzenom zákone odporúčame predovšetkým ďalšie informácie štúdie v knihe: STOLÁRIK, S.: *Nový Dávid – prorok nádeje*, s. 59-71.

Jestvuje opozícia voči racionálnosti, preferovaná je relatívnosť. Racionalizmus je považovaný za zdroj násilia a prekrytie tohto náhľadu sa odôvodňuje „lákavejšou“ ponukou dialógu a vzájomného zdieľania, so zámerom dosiahnuť otvorenosť voči druhým a voči všetkému, čo samo o sebe nie je zlé. Nie racionálna argumentácia, ale pochybnosť vyvoláva dôveru v seba samého a nedôvera nastupuje voči tým, ktorí obhajujú a zdôvodňujú svoju identitu. V globalizovanom svete zrýchlenej možnosti komunikácie bez ohľadu na geografické, fyzické i náboženské ohraničenia, toto odmietnutie racionálnej argumentácie vytvorilo priestor pre rozšírenie a posilnenie ideí, ktoré narábajú inou metodológiou. I to je jeden z dôvodov, prečo sa častejšie odmietajú scholastikou sformulované pravdy kresťanskej viery, alebo prijatie kresťanstva ako „pravého náboženstva“. Kdesi tu možno vybadať počiatok negatívneho alebo ignoratívneho postoja voči prirodzenému zákonu, ktorý síce sám o sebe nie je daný do noriem, ale z ktorého princípov sa nutne rodia normy. C.M. Martini spomína reakciu jedného mladíka: „*Len mi nehovorte, že kresťanstvo je pravdivé. To ma rozčuľuje a vyvoláva blok. Ako odlišne vyznie veta: kresťanstvo je krásne...*“ Kresťanstvo je naozaj krásne, ale táto reakcia dokladuje, ako sa v súčasnosti viac preferuje krása ako pravda. Významovo sa nestaviame proti dôležitosti krásy, ale dôsledok tohto normatívu sa najčastejšie prejavuje na opustenosti, nevšímavosti a odmietnutí starých a chorých, u ktorých krása zvetrala alebo sa vytratila. Nebolo by užitočnejšie i v tejto komunikácii zdôrazňovať pravdu (!) o dôstojnosti človeka?... Iným príkladom môže byť drogový problém hľadajúci krásu v ilúzii omámenia, ale smerujúci k chradnutiu až smrti. Nie je dôležitejšie vyriečiť pravdu

(!) o drogovej závislosti?... Príkladov je isté viac, ale na ilustráciu existenciálnej situácie postmoderného človeka, ktorý prevzal znaky tohto času, priam dobový syndróm, by to malo stačiť. Ak totiž nie sú stanovené kritéria, pravdou sa stáva to, čo vyhlási manipulátor alebo šikovne zmenežovaná reklama. Pravda ako pojem, takto neprestane existovať v mysli zmanipulovaného človeka, ale v nijakom prípade nenapĺňa kritériá objektivity a aj keď sa nazýva pravdou, je zámerne vytvorenou ilúziou.

V tejto atmosfére sa ani technológie viac nepovažujú za nástroj v službe ľudstva, ale vytvára sa nimi nové prostredie, ktoré si dokonca osobuje výhradné právo na stanovovanie pravidiel a vysvetlenie sveta. Nejestvuje viac podstata vecí, ale iba ich pragmatické využitie na konkrétny cieľ, ktorý v danom čase určuje vôľa a túžba každého človeka. Následne sa stráca záujem o pochopenie podstaty človeka s postupným strácaním vedomia hriechu a potreby vykúpenia a uprednostňuje sa veta, akoby prinášajúca závan revolúcie vo Francúzsku (1789): „*Všetci sú si rovní, ale každá osoba je jedinečná*“². Človek si sám vytvára normy správania a akákoľvek iná morálna zásada je zastaraná. Nejestvuje viac hriech, ani potreba odpustenia, ani vykúpenie a už vôbec nie „zapieranie seba samého“. Na život sa už nepozera ako na obeť alebo utrpenie, a tak stále viac chýba odhodlanie k prevzatíu zodpovednosti, najmä celoživotnej (napr. pre manželstvo, duchovný stav...), ktorá je vždy doprevádzaná obeťou i utrpením. Ďalšou charakteristikou postmodernizmu je „protirímsky komplex“, ktorý sa prejavuje v odmietaní každej podoby centralizmu. Už neplatí čo bolo napísané (napr. v Biblii, pritom citáty z kníh iných náboženstiev sa stále citujú); prestali platiť nadčasové pravidlá, ktoré sa predtým s úctou uprednostňovali pred tým,

² Onen „závan“ sa vzťahuje na prvú časť vety, hoci dobová skúsenosť Francúzskej revolúcie potvrdila pravidlo o rovných a „rovnejších“.

čo bolo čiastočné, miestne a ustanovené od-súhlasením nejakej skupiny. Prednosť dostáva miestne a pluralistické poznanie prispôsobené okolnostiam a odlišnej dobe.

Opísané sprievodné znaky postmodernej epochy nie sú len súčasťou Západnej civilizácie, ale osobnou komunikáciou ako aj technickou komunikáciou sa postupne, ale stále viac a v zrýchľujúcom rytme dostávajú do všetkých kútov sveta, do všetkých kultúr. Vedia to tí, ktorí chcú urýchliť prienik symptómov postmodernej doby, ale aj tí, ktorí sa mu chcú ubrániť i za cenu uzavretia sa pred svetom. Je správne, ak o uvedených danostiach sú podrobne informovaní i tí, ktorým nie je ľahostajný vývoj vo svete, a ktorí sú presvedčení, že cestou postavenia sa zoči-voči akémukoľvek problému je správna výchova a príprava človeka. Najčastejšími nositeľmi-šíriteľmi týchto myšlienok je mladá generácia, ktorá na jednej strane nekriticky preberá rôzne ponuky, ale na druhej strane je to práve ona, ktorá je ochotná podstúpiť riziko hľadania hodnotovo plnších ciest. Považujeme za dôležité a osočné nenechať upadnúť do zabudnutia tému prirodzeného zákona, možno z počiatku kvôli diskusii predovšetkým s tými, ktorí o ňom nemuseli počuť, ak počuli nemuseli ho prijať, ale napriek všetkému sú stále otvorení a hľadajúci. Držíme sa prastarej zásady, bez diskusie, dialógu, nemôžeme sa posunúť dopredu, nemôže nastať pokrok. Tému prirodzeného zákona naozaj nepovažujeme výhradne za tému náboženskú alebo striktno etickú, sme presvedčení o plnosti jej existenciálneho rozmeru.

2. OSLABENIE KREŠŤANSKÉHO VPLYVU PRI TVORBE ETICKÉHO KÓDEXU

Treba otvorene priznať – bola oslabená sila vplyvu Cirkvi na formovanie ľudského spoločenstva, čím začali byť spochybňované

aj princípy prirodzeného zákona, a dá sa to formulovať aj opačne: spochybnením prirodzeného zákona sa spochybnila dôležitosť prítomnosti Cirkvi v ľudskej spoločnosti. Cirkev začala byť považovaná za jednu z bežných inštitúcií tohto sveta bez transcendentného charakteru, ktorú postupne treba vytlačiť z diania života spoločnosti do izolovaného súkromia. Späťosť Cirkvi³ a prirodzeného zákona spomínam preto, nakoľko som presvedčený, že prirodzený zákon stratil a stráca svoju oživujúcu silu každým útokom na Cirkev, najčastejšieho, ba veľakrát jediného garanta jeho zmyslu. O dôsledkoch oslabenia dôležitosti transcendentna v ľudskej spoločnosti konštatuje Solovjov: *starý náboženský pohľad na svet u väčšiny vzdelaných ľudí stratil zmysel. Nebol už najvyšším princípom, určujúcim životné normy spoločnosti. Ľudové masy ho už považujú za akúsi neživú poveru, držiacu sa za ruku jedine vďaka zvyku a určitému spôsobu života.*

Stojíme pred otázkou: Môže sa kresťanstvo zladíť zo súčasnosťou? Nemusí potom kresťanstvo rezignovať zo svojej pravdy, aby zavládla tolerancia a pokoj vo svete?

Joseph Ratzinger sa odvoláva na egyptológa Jana Assmanna, ktorý nastolené otázky vidí v troch rovinách. Assmann považuje Mojžiša za opravdivý predel v dejinách náboženstva. Bol to Mojžiš, ktorý uskutočnil prvú fázu predelu, rozlíšenia medzi pravdou a klamnom v náboženstve. Do spomenutého momentu poznalo náboženstvo rozlíšenie čistý-nečistý a tiež sacrum a profanum. Takže nebolo miesta pre falošných bohov, ktorých by sa nesmeli uctievať. Bohovia polyteistických náboženstiev mali svoje funkcie a mohli sa dopĺňať. Náboženstvá mali byť médiom porozumenia medzi kultúrami. Božstvá boli medzinárodné zo zvlhľadu na ich kozmické situovanie. Nikto nenegoval cudzích bohov ani obrady ich uctievania. Pojem falošných

³ Pod častejším uvádzaním termínu „Cirkev“ rozumiem dobové myslenie chápania kresťanstva v jednote s Cirkvou.

náboženstiev bol pre antických polyteistov cudzí. Uvedenie viery v jedného Boha sa stalo niečím úplne novým, a tak nabúrало dovtedajší ustálený poriadok. Nové náboženstvo sa stalo „opozičným náboženstvom“, ktoré stanovilo zreteľný dištanc od toho, čo je „pohanské“ a do dovtedajšieho medzinárodného súladu vnieslo izoláciu. Práve vtedy vznikol pojem blasfémie, ako jedného z najťažších hriechov.

Pri domáhaní sa prvotnej tolerancie sú konzekvencie jasné – treba zrušiť Exodus a vrátiť sa do Egypta, čo značí, že v náboženskej otázke treba zrušiť opozičný vzťah: pravdivý-neppravdivý a vrátiť sa do sveta bohov, ktorí vo svojom bohatstve a rôznorodosti vyplňali kozmos, preto sa nemohli vylučovať, jedine navzájom dopĺňať a chápať. Táto myšlienka sprevádzala ako mora vyvolený, židovský národ pri úteku z Egypta, ktorý reptajúc opakoval: *Podľme a zbratajme sa s (pohanskými) národmi, ktoré sú okolo nás! Veď odkedy sme sa od nich odľučovali, postihlo nás všelijaké nešťastie! Tento návrh sa im pozdával a niektorí z ľudu boli aj ochotní ísť ku kráľovi. Tak dostali plnú moc zavádzať pohanské mravy (1 Malach 1, 12-14). To bol jednoznačný prejav neochoty žiť podľa Mojžišovho zákona, chceli radšej žiť podľa zákona cudzích národov. Avšak Assmann vidí v návrate k *prateológii* Egypta a ďalších starovekých národov riešenie, ako predchádzať množstvu konfliktov, napr. náboženských vojen, ktoré vzišli z tohto rozdelenia. Považuje Mojžišov zákon rozlíšenia za prameň zla a netolerancie vo svete.*

Tretia rovina Assmannovej úvahy ešte viac lahodí duši súčasného človeka. Assmann tvrdí, že práve Mojžišov zákon uviedol stav vedomia hriechu a túžby po spásе, nakoľko hriech a spása nie sú egyptskými témami. Pre Egypt je viac blízky *morálny optimizmus*, ktorý v 'radosti požíva svoj

chlieb', presvedčený, že 'Boh už totiž prijal jeho skutky', ako to hovorí aj jeden z veršov Biblie (Porov. Kaz 9, 7-10). Podľa Assmanna, hriech vstúpil do sveta s Mojžišovým zákonom, a práve preto treba tento prelom spochybniť.

O čo tu vlastne ide? Predkladá sa pokus o zbavenie rozlišovacej schopnosti náboženstva medzi pravdou a klamom, z čoho plynie strata schopnosti rozlíšenia medzi dobrom a zlom, medzi Bohom a kozmosom, svetom. Ak sme však všetci vtiahnutí do dialógu o fundamentálnych otázkach pravdy a tolerancie, nemôžeme tieto otázky obchádzať aj v náboženskej otázke o hriechu a spásе.

Kvôli úplnosti treba dodať, čo Assmann neuvádza, že aj Egypťania a iné staroveké národy, mali náuku o posmrtnom živote a prinášali svojim bohom obety, často i ľudské, na uzmierenie ich hnevu, ktorý vyplýval z ľudských previnení. Teda aj u týchto národov existovalo vedomie viny, čo poukazovalo na rozlíšenie medzi skutkami, ktoré ulahodia bohom, a ktoré ich urážajú. Takže nemožno povedať, žeby staroveký človek nepoznal rozlíšenie medzi dobrom a zlom. Ak by sme prijali Assmannovo tvrdenie za pravdivé, poctivý bádateľ musí v sebe pocítiť nutkanie otvoriť aj otázku otroctva, kastovníctva... slovom, otázku redukovania ľudskej dôstojnosti každého človeka bez výnimky. Predsa tieto praktiky patrili k životu Egypťanov a iných starovekých národov. V konečnom dôsledku, môže praktizovanie otroctva, kastovníctva... (keďže Assmann podsúva ideálne spolužitie náboženstiev), viesť k tolerancii a k vzájomnému rešpektovaniu? Vari nás dva totalitné systémy 20. storočia nepresvedčili o nemožnosti rešpektovania ľudskej dôstojnosti iného človeka, ak sa zo života ľudí odstráni Mojžišov zákon Desatora, prebra-

tý aj kresťanmi, a značnou časťou ľudstva rešpektovaný ako aplikácia prirodzeného zákona?

Ale uveďme aj konkrétnu argumentáciu pre odmietnutie Assmannovho tvrdenia. Téma, že polyteistickí bohovia mali svoje miesto vo viacerých náboženstvách, a tak vytvárali porozumenie medzi rôznymi kultúrami, sa opierala o náboženskú politiku Rímskeho Impéria, ale v žiadnom prípade nezodpovedá historickej realite polyteizmu. Bohovia jedného náboženstva boli démonmi v inom náboženstve. Stačí čítať napr. Homérove diela, opisujúce medzináboženské vojny. Podobne píše Atanáž z Alexandrie, ktorý konštatuje, že z dôvodu náboženských vojen, nie je možné cestovať bez meča v ruke. Zmena u týchto národov, často tak krutých a krvavých, nastala až prijatím kresťanstva. Je pravdou, keď sv. Atanáž hovorí, že po tejto zmene sa už viac hovorí o zápase so Zlým, má jeho dikcia skôr apologetický charakter, avšak jeho zápis verne opisuje historickú danosť.

3. KREŠŤANSKÉ PRINCÍPY V ETIKE

Očakávaná jednota myslenia a konania sa nedostavila ani vplyvom veľikánov gréckej kultúry a filozofie, práve naopak – objektívna historiografia konštatuje pád Rímskej ríše a nástup nového celospoločenského fenoménu – kresťanstva. Práve tu je na mieste otázka, ktorú sformuloval Joseph Ratzinger: „*Čo vlastne v čase úpadku starovekých náboženstiev dalo kresťanstvu takú presvedčivú silu, vďaka ktorej sa jej podarilo na jednej strane zadržať úpadok antického sveta, a na druhej strane dokázala tak jednoznačne predstaviť svoje odpovede novým silám, vstupujúcim na arénu histórie, Germánom i Slovanom, že sa zrodila z toho nezávislá, na nejednom zlome*

a úpadku, nosná sila, vyše poldruha tisícročia forma rovnakého chápania skutočnosti, v ktorej došlo k zladeniu starého a nového sveta”.

Ak sa chceme opravdivo zamyslieť nad nastolenou otázkou: *Ako je možné, že kresťanstvo sa stalo na vyše 1500 rokov svetovou, zjednocovacou silou? Nechceme v nijakom prípade obísť negatíva, ktoré boli dielom človeka, ovplyvneného myslením svojej doby a pod pláštikom Cirkvi, najčastejšie, ba výhradne spomínanej katolíckej (o negatívnych praktikách rozmáhajúcich sa denominácií protestanstva sa takmer nehovorí),⁴ ale nemôžeme ani súhlasiť, že k celospoločenskému konsenzu dochádzalo iba skrze politickú moc, ktorú „uchvátila“ Cirkev po roku 300, či 313 (po Milánskom edikte). K poznaniu pravdy sa ako teraz, tak aj inokedy, posunieme iba vtedy, ak sa oslobodíme od viacerých nepravdivých, alebo polopravdivých nánosov, často používaných aj ako nástroj niektorej ideológie.*

Ak chceme seriózne zodpovedať otázku, ako je možné, že kresťanstvo „prerazilo“ do sveta stvárnovaného grécko-rímskou kultúrou, prvá odpoveď je celkom jednoduchá – bolo to ohlasované a praktizované milosrdenstvo. Antický svet ako aj rímska ríša mali prepracovaný napr. právny systém, vo svojom strede mali viacerých výrazných mysliteľov, ale do ľudskej komunikácie sa vo veľmi silnej intenzite predral chlad a nezájum o človeka, najmä núdzneho. A ako uvádza kardiál Špidlík, kresťanstvo pomohlo človekovi oslobodiť sa od všetkého, od čoho sa antický svet neprestal obávať – od smrti, samoty, nešťastného osudu, zlých bytostí a všetkého zla. Kresťanstvo ponúklo vysvetlenie utrpenia, tak bytostne spätého s ľudským životom. Kto bude seriózne študovať dejiny ľudstva, najmä

⁴ V žiadnom prípade nechceme predstaviť čierno-biele videnie protestantskeho hnutia. Napr. Berdajev i Maritain, nepovažujú protestantizmus iba za roztržku s cirkvou, ale ho považujú i za pokus o obrodu cirkvi. Pozitívne oceňujú úsilie obnoviť slobodu v Kristovi s dôrazom na osobnostný princíp. Na inom mieste citujeme Berdajeva, ktorý posilňovanú autonómiu človeka neschvaľuje.

od príchodu Krista na tento svet, dozvie sa, že bola to práve idea kresťanstva a Cirkev, ktorá budovala prvé nemocnice, útulky pre deti a starých (najmä v kláštoroch). Ďalej to bola Cirkev, ktorá zakladala prvé školy a knižnice, a vytvárala predpoklady možnosti štúdia i pre nemajetných. Už v stredoveku, ktorý nepriatelia Cirkvi radi nazývajú „*temným*“, **bola na vtedajšiu dobu rozvetvená charitatívna činnosť, vytvorené fondácie na tieto a študijné účely. Z „*temného stredoveku*“ máme gotiku, nádherné diela maliarstva, sochárstva, literatúry, hudby..., ktoré takmer vždy vznikali za plnej podpory Cirkvi.**

V tejto chvíli som si vedomý, že uvedené myšlienky by ľahostajného čitateľa, ešte viac výslovného neprajníka cirkvi, podnietili nielen k ich odmietnutiu, ale aj zahodeniu vytlačeného textu. Napriek potenciálnemu nebezpečenstvu ešte treba doplniť: bolo to kresťanstvo, ktoré svoje poslanstvo šírilo a šíri službou Cirkvi, neustále sa odvolávalo na prirodzený zákon a tak formovalo človeka. Boli to hodnoty, dotýkajúce sa dôstojnosti ľudského života, od okamihu počatia po prirodzenú smrť; manželstva; rodiny, vzťahu k majetku... Bola to sila idey prirodzeného zákona, ktorá rezonovala v službe Cirkvi, čím napomáhala proces zrovnoprávňovania ľudí. Človek prijímajúci tieto pravdy ako samozrejmosť, mal svoje poznanie obohatené pravdou Božieho zjavenia, ktoré učilo o Bohu Stvoriteľovi ako o láskavom Otcovi; o výkupnej cene kríža; o Desatore, nesmierne múdrych normách ľudského správania; o odpúšťaní... Človek bol chápaný ako originálna osoba transcendentného rozmeru, ktorého životnou náplňou má byť plnohodnotný život na zemi napomáhajúci dobrou ľudskému spoločenstvu, a ako múdry hospodár i zveľadujúci materiálne

prostredie v ktorom žije. Ľudský život nebol nezmyselným vrhnutím na túto zem, ale bol pozvaním k spolupráci na dotváraní celého stvorenstva; ani sa nekončí v ničote smrti, ale má možnosť naveky žiť oslávené človečenstvo v Božej prítomnosti.

Preto je zarážajúce, ako sa mohli tieto silné, preverené (odskúšané) ideové základy, svedčiace o evidentnom prínose pre ľudstvo, začať otriasať? Tu je namieste úprimne priznať nejednu ľudskú nedokonalosť, ľudí na rôznych stupňoch spoločenského života a v Cirkvi, ktorí tieto idey sami oslabovali nedôstojným správaním. Treba priznať, že šlo aj o rôzne politické a mocenské ambície. Jedným dychom však treba dopovedať, že mnohé „náboženské vojny“, neboli v skutočnosti náboženské, ale ich iniciátori si riešili osobné záujmy zneužitím veriacich ľudí, a to na každej strane. Tiež sa nespomína, že mnohé vedecké teórie vtedajšieho času, pre ktoré je Cirkev permanentne označovaná za spiatočnícku, boli oficiálne prednášané na svetových univerzitách,⁵ a príchodom nových teórií, dochádzalo k prirodzeným dišputám, aké sa na rôznych svetových učilištiach a sympóziách dejú aj dnes.

Na prelome stredoveku a novoveku bolo treba azda viac zodpovednej pozornosti venovať novým objavom vedných odvetví, techniky i doposiaľ neznámych častí sveta. Menil sa štýl života, myšlienkový priestor sa drobil na viaceré názorové prúdy, ktorých prvotným úmyslom bolo odlíšiť sa od doterajšieho učenia scholastiky. Ešte sa naplno neodmietla idea Boha Stvoriteľa, ale zreteľne slablo prepojenie na poslanstvo obsiahnuté v Božom zjavení, i keď protestantské hnutia razili heslo – „*sola scriptura*“, čo znamenalo totálne rešpektovanie Božieho slova v nezá-

⁵ S prípadom „Galileo“ v 16. st., sa veľmi zriedka dopovie, že sa na univerzitách prednášala aristotelovsko-ptolemaiovská kozmológia hlásajúca geocentrizmus. Kopernikov objav, ktorý odmietol geocentrizmus, a ktorý Galileo hlásal, nebol v podstate sporom s cirkevným učením, i keď Cirkev tento náhľad v danom čase zdieľala, ale bol výsostne vedeckým sporom.

vislosti na predchádzajúcej, dlhodobej náuke kresťanskej tradície. Do popredia sa prediera dôležitosť ľudského rozumu – považovaného za jedinú normu objektívneho poznania.

4. JÁN PAVOL II. A PRINCÍPY PRIRODZENÉHO ZÁKONA

Základnou etickou otázkou, ktorú nanešťastku nastolil Ján Pavol II. v encyklike *Veritatis splendor*⁶, a ktorá potvrdzuje svoju existenciálnu črtu, je: „Čo mám robiť? Ako možno rozoznať dobro od zla?“ A pápež odpovedá: „Odpoveď je možná iba vďaka jasnej pravdy, ktorá žiari hlboko vnútri človeka“ (2). Nastolujuúc túto otázku ešte raz otvárame tému o prirodzenom zákone, teda o zákone, ktorý je vpísaný v srdci človeka. Tým sa odvolávame na biblické vyjadrenie vlastnej judaistickej i kresťanskej tradície: „Svoj zákon dám do ich vnútra a napíšem ho do ich srdca“ (Jer 31, 33; porov. Hebr 10, 16). Azda ešte krajšie je to napísané v Ezechielovej knihe: „A dám vám nové srdce a nového ducha vložím do vás; odstránim z vášho tela kamenné srdce a dám vám srdce z mäsa. Svojho ducha vložím do vášho vnútra a spôsobím, že budete kráčať podľa mojich nariadení, zachovávať moje výrokky a plniť ich“ (Ez 36, 26-27). Tento Boží počín je nádherne opísaný v Liste Rimanom: „A keď pohania, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom. Tým ukazujú, že majú požiadavky zákona vpísané vo svojich srdciach, čo im zároveň dosvedčuje aj ich svedomie, aj ich myšlienky, ktoré sa navzájom obviňujú alebo i bránia; v deň, keď Boh bude podľa môjho evanjelia skrze Ježiša Krista súdiť, čo je skryté v ľudoch“ (Rim 2, 14-16).

Je to prísľub Stvoriteľa stvorenstvu, ktorý sa podľa vyrieknutých slov má diať v tichu a nebadane, ale zároveň efektívne. K viditeľnému odovzdaniu zákona dochádza na hore Sinaj, keď Mojžiš preberá Desatoro (Dekalóg) pre

členov vyvoleného národa (porov. Ex 34, 27-27; Dt 4, 13; 10, 4n). Sú to dve odlišné udalosti: prvá sa dotýka každého človeka, druhá v sebe zahŕňa členov izraelského ľudu. Je však jasné, že oba zákony nemajú v sebe nijakej protirečivosti, ale sú v plnej zhode. Opravdivé hľadanie nemenného a všeobecného prirodzeného zákona má význam kvôli stanoveniu objektívnych a záväzných mravných noriem, preto venujeme pozornosť i tejto otázke, najmä kvôli existencii veľkého počtu etických systémov.

V spleti náboženstiev a filozofických systémov, z ktorých vyrástli rôzne etické kódexy, predsa chceme pripomenúť biblické vysvetlenie existencie prirodzeného zákona. Jedná sa o zákon, ktorý je platný pre ľudí všetkých kultúr a dôb. Pri úvahe nad jeho objektivitou a záväznosťou, a zvlášť ak sme užili citáty z Biblie, sa môže nastoliť námietka: Prečo sa odvolávame práve na biblickú tradíciu, ktorá je vlastná judaisticko-kresťanskej kultúre? Odpoveď nie je ťažká – lebo považujeme biblické sformulovanie problému za akýsi prienik kultúr a náboženstiev, ktoré odvodzujú svoj počiatok od Stvoriteľa. V priebehu náboženských a filozofických ideových konfrontácií je táto otázka posunutá do existenciálnej roviny, nakoľko pôvod človeka, zmysel a teleológia jeho pobytu na zemi sú dominantnými témami existenciálnej filozofie. Východzie body následných úvah sú dve – 1/ prijať spomenutý pôvod človeka v Stvoriteľovi, alebo 2/ zaujať postoj o nezmyselnom uvrhnutí človeka na túto zem. K prvej alternatíve možno bez rozpakov priradiť i názor niektorých vývojových teórií, ktoré ak by sa celkom nezohodovali vo východzom bode mali by sa zjednotiť v teleologickej časti. Naďalej berieme do úvahy námietky, ktoré zhŕňa a spomína Ján Pavol II. v citovanej encyklike: „Môžu Božie prikázania, ktoré sú zapísané v ľudskom srdci... naozaj riadiť každodenné rozhodovanie jednotlivcov i celých spoločností?“ (4).

⁶ JÁN PAVOL II.: *Veritatis splendor*, 1993. Trnava: SSV, 1994.

Ján Pavol II. v citovanej encyklike tým, ktorí sa pýtajú práve takto, ponúkol odpoveď: „*právosť rozhodovať o dobre a o zle neprislúcha človeku, ale jedine Bohu. Zaiste, človek je slobodný, pretože môže Božie prikázania pochopiť a prijať. Jeho sloboda je naozaj veľká, pretože môže byť, zo všetkých stromov raja; predsa však nie je nekonečná, pred stromom poznania dobra a zla sa musí zastaviť, keďže musí prijať mravnú normu, ktorú Boh dáva človeku: a ak ju človek prijme, skutočne sám realizuje svoju slobodu. Boh, ktorý je jediný dobrý, dokonale pozná, čo je pre človeka dobré, a z lásky k nemu mu to predkladá v prikázaniach*” (35). Veľmi dôležité sú ďalšie myšlienky, ktorými Ján Pavol II. vysvetľuje dnešnému človekovi prepojenie medzi aktívnym ľudským rozumom, ktorý objavuje a uplatňuje mravný zákon, a prameňom, z ktorého ľudský rozum čerpá – a tým je večný zákon Božej múdrosti. „*Mravný zákon pochádza od Boha a v ňom vždy nachádza svoj prameň, ale na základe prirodzeného rozumu, ktorý má svoj pôvod v Božej múdrosti, je tento zákon súčasne vlastným človeku. Prirodzený zákon totiž, ako bolo povedané, nie je nič iné ako Bohom nám vliate svetlo rozumu, vďaka ktorému poznávame, čo treba robiť a čomu sa vyhýbať. Toto svetlo a tento zákon dal Boh človeku pri stvorení*” (40). Človek má schopnosť rozoznať dobro a zlo, a to „*vďaka svetlu prirodzeného rozumu, ktorý je odrazom jasu Božej tváre v človeku*” (42). V tomto zmysle píše sv. Tomáš, keď komentuje verš 4. žalmu: „*Keď žalmista povedal: ‚Obetujete pravú obeť‘ (Ž 4, 6), akoby sa niektorí pýtali, čo je to pravá obeť, dodáva: Mnohí hovoria: Kto nám ukáže dobro? Odpovedajúc na túto otázku, hovorí: Svetlo tvojej tváre, Pane, bolo do nás vpísané; akoby svetlo prirodzeného rozumu, ktorým rozoznávame, čo je dobré a čo zlé, čo patrí do oblasti prirodzeného zákona, nebolo ničím iným než odrazom Božieho*

svetla v nás. Z toho vyplýva, že Prirodzený zákon „*sa takto nazýva nielen vzhľadom na nerozumné bytosti, ale pretože rozum, ktorý tento zákon vyhlasuje, prislúcha ľudskej prirodzenosti*” (42)⁷.

Pápež sa v encyklike často odvoláva na bohatú cirkevnú Tradíciu (najmä na sv. Tomáša Akvinského) a učenie Druhého vatikánskeho koncilu. Dokonca by sme mohli s určitou odvahou pripomenúť, že ak pápež hovorí aj o stvorení mimo ľudí, akoby dával za pravdu starovekým Grékom, ktorí podľa poriadku prírody sa usilovali kodifikovať zákony pre človeka a spoločnosť. Boh sa naozaj stará o celé stvorenie (porov. Múdr 7, 22; 8, 11), ale o človeka sa stará nie „zvonku” cez zákony prírody, ale „zvnútra” rozumom, ktorý Božím svetlom je schopný spoznať večný Boží zákon i správnu cestu slobodného konania. Takto Boh pozýva človeka „*k účasti na svojej prozreteľnosti, lebo chce spravovať svet pomocou človeka, teda jeho rozumu a zodpovednej starostlivosti: a to nielen svet prírody, ale aj svet ľudských osôb. V tejto súvislosti sa prirodzený zákon javí ako ľudský prejav večného Božieho zákona*” (43). Podľa sv. Tomáša Akvinského má ľudský rozum účasť na večnom Božom rozume, čím má prirodzený sklon konať vhodne a voliť si správny cieľ, a takáto účasť rozumného stvorenia na večnom zákone sa nazýva prirodzený zákon (porov. 43).

Myšlienky Jána Pavla II. jasne definujú pôvod schopnosti rozpoznať dobré od zlého, ako dar Stvoriteľa daný človekovi. Prirodzený morálny zákon však nie je hotovým etickým kódexom, čím sa ponúka odpoveď na často kladenú otázku o rozmanitosti etických systémov. Prvotný princíp prirodzeného zákona, akceptovateľný pozitívnymi etickými kódexmi, tvorí východzí bod a znie: „*konaj dobro a chraň sa zla*” a má za cieľ „*dobro ľudskej osoby*” (50). V Prvom prípade ide o imperatívnu a v druhom o normatívnu stránku

prirodzeného zákona. Problém jeho realizácie nastáva nejednotným výkladom dobra a zla, a najnovšie i rôznosť vysvetlení ľudskej osoby. Zvlášť otázka vzťahu k inej ľudskej osobe sa stáva kritickým bodom etiky, lebo nie každý rešpektuje, že ľudský život nadobúda mravný význam až vo vzťahu k dobru aj inej osoby, pretože zabiť nevinného človeka nie je nikdy dovolené, obetovať vlastný život pre bližného je dovolené (50). Rešpektovať v láske inú ľudskú osobu znamená rešpektovať jeho slobodu, všetky jeho práva zaručené prirodzeným zákonom, a to od okamihu počatia až po prirodzenú smrť. Napokon treba dodať, že prirodzený zákon je svojou povahou všeobecný a nemenný (51), čo rešpektoval, aj keď v inom súvisi, napr. aj I. Kant. Prejavom spoločného rešpektovania, o. i. je ďalej: nezabíjať, nekradnúť, neklamať, sloboda vierovyznania a vôbec ľudskej slobody, úcta k rodičom⁸.

Nemožno poprieť, že človek vždy žije v nejakej kultúre, ktorá má svoje tradície i zákonitosti, no napriek tomu skutočnosť dosvedčuje, že v človekovi je niečo, čo tieto kultúry presahuje, a to je - prirodzenosť človeka. I pri existujúcej rôznosti treba hľadať formuláciu všeobecných a trvalých mravných noriem, ktorá by zodpovedala rozličným druhom kultúry, lepšie by vyjadrovala osobitosti doby a umožňovala pochopiť a autenticky vysvetliť pravdu (53). Zjednodušene povedané, nemenné pravdy treba definovať dobovým jazykom, ale zároveň byť ostrážitý, aby sa nezmenila alebo nestratila pravda. Rešpektovanie slobody človeka je rešpektovaním slobody svedomia, ale sloboda nie je modlou, a tak i svedomie potrebuje udržiavať dialóg s hlasom, ktorý je v ňom (od Stvoriteľa), ktorý ob-

sahuje normy zákona vedúce k permanentnej formácii (54-64)⁹. V konečnom dôsledku aj civilný zákon má rešpektovať svedomie človeka. Prirodzený zákon je daný ako záväzný principiálny normatív správania nielen pre určitú náboženskú skupinu, ale všetkým ľuďom, t.j. aj tým, ktorí sa hlásia k neverectvu.

Spochybnovanie a zavrhnutie prirodzeného zákona, ktorý má svoj pôvod v Stvoriteľovi človeka a celého stvorenstva, sa v dejinách zopakovalo veľa krát. Novodobé dejiny spustili reakciu odmietnutia prirodzeného zákona Francúzskou revolúciou (1789) a mali svoje pokračovanie vo Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii v Rusku (1917), ako aj v totalitných systémoch: v nemeckom nacionalizme, fašizme a komunizme. Ak oprávnené hľadáme príčiny odmietnutia prirodzeného zákona, často sa natíska iba jediná odpoveď: udialo sa tak preto, aby všetci, ktorí tento zákon zavrhl, mohli ľuďom predostrieť vlastné koncepcie morálky, ktoré napomáhajú šírenie vlastnej ideológie. Napr. etickým kritériom francúzskej a najmä októbrovej revolúcie bola definícia: dobré je to, čo osoží revolúcii, a pod túto definíciu sa skryli mučenia i vraždenie nevinných ľudí a všetky ďalšie nepravosti a neprístojnosti. V súčasnosti možno hovoriť o postmodernej reakcii, relativizácii... prirodzeného zákona, aby jediným etickým bolo kritériom osobné právo jednotlivca, často i na úkor iného, čím tento zákon platí len pre mocnejších. Súdny pozorovateľ sa oprávnené obáva narastania anarchizmu, ktorý nerešpektuje nijakú autoritu, nakoľko tieto prejavy sú stále častejšie. Zlým signálom je i to, že niekedy len poukázanie na tieto nezdravé javy v živote spoločnosti znamená určitú vyhrážku odvolania sa na justičné (eu-

⁸ Ján Pavol II. tu predstavuje zákony pozitívne a negatívne (52).

⁹ Častou príčinou, pre ktorú sa o prirodzenom zákone veľa nehovorí je skutočnosť dôležitej úlohy Učiteľského úradu Katolíckej cirkvi, ako bedlivej strážkyne zákona, vloženého do srdca každého človeka. Pozitívom mnohých iniciatív je pretlačenie sa do popredia dôležitosti hľadania akoby spoločného „mravného konania“ v spoločnostiach rozličných kultúr. Pravdepodobne je v tomto smere pred ľudstvom ešte dlhá cesta, ale je dobré, že táto cesta už začala.

rópske) inštalácie. Ak by sme chceli byť veľmi sarkastickí, tak by sme sa opýtali, kedy príde čas, keď návštevník divadla – opery, podporí sťažovanie sa člena súboru, ktorý sa podriaďuje dirigentskej taktovke? Vari to nie je diktát? ... V žiadnom prípade sa nedomáhame návratu totality, tú jednoznačne odsudzujeme a odmietame. Stavíme sa za vyvážené nároky a práva jednotlivca, ktoré nech ladia s investíciou v prospech spoločnosti¹⁰.

Keďže každé prirovnanie pokulháva, som si vedomý toho, že ako protiargument zaznie – predseda člen súboru je v ňom dobrovoľne. To je v poriadku, ale ak svoje dobrovoľné členstvo v súbore prejaví nerešpektovaním partitúry a následne bude nielen napomenutý, ale zo súboru aj vylúčený, nebudú porušené jeho osobné práva?... Zachádzame do absurdity? Otázka podobného ideového obsahu by mala byť predložená na inom fóre... Pod tlakom mnohých skutočností, akoby sme sa už báli priznať, že odmietnutie prirodzeného zákona sa môže udiť aj z nevedomosti, a teda nečiniť sa tak na základe zlého úmyslu. Iste je nemálo i takých prípadov. Napokon sa prikláňame k názoru, že tak ako narušenie prírodných zákonov sa prejaví v negatívnych dôsledkoch, ešte vypuklejšie sa prejaví a už aj prejavujú porušenia prirodzeného zákona v živote ľudí.

Preto je treba pri posudzovaní jednotlivých etických kódexov rozlišovať motiváciu ich vzniku a šírenia. Je iné ak etický kódex je výtvorom dlhodobej kultúrnej tradície toho ktorého národa, ako keď je „aktualizovaný“ potrebou doby. Pod slovíčkom „potreba doby“ rozumieme odklon od prirodzeného zákona, až jeho protirečivosť. Nakoľko aj aktuálne zákony vychádzajúce zo súčasných parlamentov, by nemali mať pred sebou iba pragmatický zámer, nemali by byť len prejavom stvrdnutého srdca človeka (porov. Mt 19, 8), ale mali by dbať o vnútornú jednotu s prirodzeným zá-

komom. Novodobým impulzom pozitívneho posunu môžu byť myšlienky Benedikta XVI. obsiahnuté v Posolstve k svetovému Dňu pokoja (1.1.2009), keď hovorí o jednej z najlepších ciest k budovaniu pokoja, ktorou je globalizácia zameraná na záujmy veľkej ľudskej rodiny (8). Globalizácia, radikalizovaná technickými výtvarnými dobami, zblížila jednotlivé kultúry civilizácií tak, ako to doposiaľ nebolo možné. Globalizácia neodstránila rozdielnosti, prekážky, bohužiaľ ani napätia a krvavé konflikty medzi jednotlivými náboženstvami a národmi. Ak chce mať iniciatíva zblížovania úspech, je potrebný, ako to zdôrazňuje pápež: „spoločný etický kódex“, ktorý nie je ustálený v normách a nespočíva ani v náboženskom synkretizme, ale je Stvoriteľom zapísaný v ľudskom srdci (porov. Rim 2, 14-16).

Keď hovoríme o prirodzenom zákone, ktorý je vpísaný do srdca človeka, začleňujeme sa do jedného zo zápasov, ktorý sa vinie dejinami filozofie. V priebehu vývoja filozofického myslenia sú stále na jednej strane tí, ktorí hovoria o „danostiach“ (majú rôzne názvy: cnosti, idey...) s ktorými človek sa rodí, prichádza na svet. Na druhej strane sú prívrženci presvedčenia typu „tabula rasa“, ktorí tvrdia, že človek si so sebou neprináša na svet nič, všetko sa postupne „zapisuje“ do jeho duše (mysle, srdce; dnes by sme mohli povedať: „harddiscu“). Je však zaujímavé, že často aj prívrženci druhej skupiny sa v praktickom živote prikláňajú k názoru, že v každom človekovi sú zakódované určité vlohy - talenty, ktoré treba postupne, správnou výchovou, dostávať na povrch a usmerňovať k čo možno najväčšiemu zúžitkovaniu. Ak uvažujeme o danej téme hoc len v prirodzenej rovine a berieme uvedené skutočnosti do úvahy, prikláňame sa k prvej skupine predstaviteľov, ktorí sú presvedčení o určitej predispozícii, ktorú si človek prináša so sebou

¹⁰ Je veľmi veľa príkladov zo života, ktoré dosvedčujú dá sa povedať „diktát“ pracovných pravidiel a nikto z dotknutých ich nenapáda (banky, farmaceutický priemysel, lelectvo...).

na svet a považujeme princípy prirodzeného zákona za súčasť celku, ktorá dotvára identitu človeka. Sme si však vedomí aj toho, že tak ako talentovaný človek môže, ale aj nemusí rozvinúť svoju dispozíciu, to isté môže urobiť človek vo vzťahu prijatia, spoznávania a uplatňovania prirodzeného zákona, alebo tento zákon nechá bez povšimnutia, alebo ho zredukuje či odmietne.

Na záver hodno konštatovať, že viaceré iniciatívy, ktoré majú oporu v prirodzenom zákone, vpísanom v srdci človeka si našli cestu do zákonov demokratických spoločností. I keď sa to tak nemusí javiť na prvý pohľad, ale napr. zákonné zrušenie otroctva, rasovej segregácie, zákaz krvnej pomsty... ako aj ďalších nezriadeností, ktoré boli dlhoveko zakorenené v niektorých kultúrach, sa predsa dostali mimo zákon. Máme nádej, že takto sa budú postupne „predierať“ na svetlo Božie aj iné normatívne ustanovenia, ktoré sú v zhode s princípmi danými do ľudského srdca. Preto bolo uplatnené odvolanie na prirodzený zákon i v Norimberskom procese a bude uplatňovaný všade tam, kde si miesto nájde ústretová tolerancia vzájomného rešpektu. Rešpektovanie prirodzeného zákona premáha iniciatívy totalitného a fundamentalistického charakteru, čo v súčasnosti pomôže stabilizovať viaceré ohniská napätia a stlmiť tie snahy, ktoré by chceli vypuknúť na miestach momentálneho pokoja.

Prirodzený zákon má svoje ontologické zdôvodnenie a môže sa na ňom budovať objektívna axiológia, ktorá mala svoje naplnenie a zviditeľnenie v kresťanskej etike. Ak sa tento myšlienkový postup predstavuje ako iluzórny a plne spochybňujúci najskôr existenciu prirodzeného zákona a potom oprávnenú opodstatnenosť kresťanskej etiky a ponúkajú sa riešenia, ktoré nebudú mať za východzí bod prirodzený zákon, nepovažu-

jeme tento odmietavý postoj za šťastný. Pre porovnanie – ešte väčšou ilúziou, a reálne platnou je, že morálny zákon sa bude uskutocňovať samovoľne (ako sa mylne uvažovalo napr. pri prebiehajúcej ekonomickej kríze). Ďalej konštatujeme, že aj absencia uznania hodnoverného a nemenného zdroja (prirodzeného zákona) a jeho rešpektovanie, nezaručia rovnocenné uplatňovanie pravidiel správania. Predsa aj keď sa v určitej dobe presadil odlišný etický kódex, po uplynutí jeho času uznávania – vzniknuté a napáchané škody sa zvyknú posudzovať znova podľa princípov prirodzeného zákona¹¹. V tejto chvíli neriešime dĺžku času, ktorý je potrebný na zavrnutie chorého a škodlivého etického kódexu, ani neriešime otázku, či u každého človeka nastane požadovaná zmena.

Bude prejavom múdrosti človečenstva, ak sa platnosť prirodzeného zákona nebude obmedzovať na nijakú dobu, a naše stanovisko opierame nielen o to, aby sa raz nemuselo pristúpiť k represii za napáchané škody. Skôr chceme zdôrazniť pozitívny dosah uplatňovania princípov prirodzeného zákona pri rešpektovaní a realizácií rovnocennosti dôstojnosti všetkých ľudí.

ABSTRAKT

Otázka etiky našla svoje miesto v mohých oblastiach vedy. Samotná etika je vedou, ktorá spolupracuje s inými vednými odborami. K jej rozvoju prispela katolícka sociálna veda. Cirkev kladie špeciálnu pozornosť na to, aby zásady svetskej etiky zostali naplnené katolíckimi hodnotami. Je nutné, aby jej nenahraditeľnou súčasťou boli kresťanské princípy. Etike vo svojom učení venoval značnú pozornosť aj Ján Pavol II. V istom zmysle sa stal predchodcom nového pohľadu na etiku, ktorá je dôležitou otázkou nielen filozofie, či teológie.

¹¹ Ako príklad znova uvádzame Norimberský proces. Bežným príkladom zo života môže byť krátko- alebo dlhodobejšie pomýlenie, ktoré sa po obrátení prejavuje návratom k hodnotám zakoreneným v princípoch prirodzeného zákona.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az etika kérdéseivel számos tudományos disziplína foglalkozott már. Maga az etika is tudományos szakterületté vált, amely számos más tudományos ágazattal képes együttműködni. Fejlődésére nagy hatást gyakorolt az egyházi társadalmi tanítás. Az egyház különösen nagy figyelmet fordít arra, hogy a világi etika alapjait a katolikus értékek tegyék teljessé. Az etikában ugyanis elválaszthatatlan részként ott kellene szerepelnie a keresztény elveknek is. Nagy teret szentelt mindennek tanításaiban II. János Pál pápa is, aki ezzel egy olyan új etikai szemlélet kialakulásának kezdeményezőjévé vált, amely már túllép a filozófia és a teológia határain.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Assmann J. Moses der Ägypter. Entzifferung einer Gedächtnisspur. München-Wien: 1998. [w:] Ratzinger J. Wiara, prawda, tolerancja. Kielce 2005, s. 168-171.

Athanasius Von Alexandrien. De incarnatione Verbi. [w:] „Sources chrétiennes”, t. 199, sprac. Kannengiesser Ch. (Paris 1973), 51,4, s. 450; 52, 2-3, s. 452. [w:] Ratzinger J. Wiara, prawda, tolerancja. Kielce 2005.

Banek K. a kol. Słownik wiedzy o religiach. Bielsko-Biała 2007.

Czarnecki P., S. Etyka. Warszawa 2006.

Dancák P. Koncept slobody vo vybraných encyklikách Jána Pavla II. [w:] Theologos, 2005, roč. 7, č. 2, s. 5-23.

Dancák P. Reflexia morálnych problémov v encyklikách Jána Pavla II. In: Gluchman (ed.) Morálka a súčasnosť. Filozofický zborník 30. Prešov 2008, s. 416-422.

Dronzek J. Etyka. TF Košice 2007.

Ján Pavol II. Veritatis splendor, encyklika (1994).

Jovčuk M. T. a kol.: Krótki zarys historii filozofii. Łódź 1969.

Jurko J. Vybrané kapitoly z religionistiky. Košice 2008.

Kardis K. Úvod do dejín náboženstva I. Prešov 2006.

Kovačka M. 5000 rokov filozofie náboženstva, vied a umení I. Bratislava 2001.

Legowicz J. Prehľad dejín filozofie, 1967. Bratislava 1973.

Lenčíš Š. Mezopotámia a Egypt. Košice 2004.

Lenčíš Š. Staroveká Palestína. Košice: Pre Teologickú fakultu KU v Ružomberku vydal Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach, 2005.

Martini C., M. Kresťanstvo v postmodernom svete. [w:] Spišská Kapitula Nové horizonty,

Vydavateľstvo Lúč Bratislava pre Klub priateľov Ferka Skyčáka, roč. II. č. 3 (2008), s. 109-110.

Messori V.: Czarne karty Kosciola. Katowice 1998.

O'donnell K. Dejiny veľkých ideí, 2003. Bratislava 2005.

Osborne R. Filozofie. Portál, Praha 2006.

Pöppelmann Ch. Mitologia w pigułce. Warszawa 2008.

Ratzinger J. Wiara, prawda, tolerancja. Kielce 2005.

Słomski W. Etyka. Warszawa Warszawa 2007.

Solomon R. C., Higgins K. M. Krótka historia filozofii, 1996. Warszawa 1997.

Solovjov V., S. Kríza západní filozofie. Velehrad-Rím 2001.

Stolárik S. Nový Dávid – prorok nádeje. Prešov: Vydala Prešovská univerzita v Prešove.

Gréckokatolícka teologická fakulta. Prešov 2007.

Stolárik S. Stručne o dejinách filozofie. Košice. 2007.

Špidlík T. Prameny světla. Refugium. Praha 2005.

Vogt M. Historia filozofii dla wszystkich. Warszawa 2004.